

George Provicin
p.c. 117 Arad. 1907
197526 D

Apendice

la

istoria pedagogiei

de

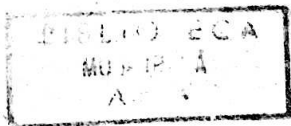
Dr. Petru Pipoș,
profesor.

Pentru sala de lectură

Arad, 1895.

Tipografia lui L. Réthy și fiu.

Capitol. I.

Învățământul religiunii.

A) METODUL.

§. 1. Importanța și scopul.

1. Religiunea. Sentimentul religios. Importanța învățământului religiunii.

Sub *religiune* înțelegem raportul, în care omul se crede a stă cu D-zeu. Acel sentiment, care însoțește ideile, ce ni-le facem despre D-zeu (și despre raportul dintre om și D-zeu), se numește: *sentiment religios*, iar întocmirea modului nostru de viață (cugetelor, sentimentelor și tendențelor noastre) conform învățăturilor religioase (legilor lui D-zeu) se zice: *religiozitate*. Religiunea este factorul cel mai puternic, prin care se poate desvoltă și susține *moralitatea* (atât la indivizi, cât și la popoare întregi). Unde învățământul religiunii se negliă, acolo și moralitatea decade. Tocmai deaceea popoarele civilizate pun mare preț pe studiul religiunii în școalele poporale.

2. Scopurile învățământului religiunii.

Învățământul religiunii are *două* scopuri: 1) a formă din școlar *om religios și moral* și 2) *creștin luminat*. Om religios și moral vom putea face din școlar, dacă deșteptăm și desvoltăm în sufletul lui sentimentul religios și moral. Iar creștin luminat va putea deveni școlarul, dacă îl conducem la cunoașterea clară și temeinică a învățăturilor religioase, așa încât el să știe,

că pentru ce crede așa, și nu altcum, și totodată să cunoască drepturile și datorințele, ce le are față de biserica sa, ca membru al acesteia.

§. 2. Educațiunea religioasă în casa părintească.

1. Importanța educațiunei religioase în casa părintească.

Impresiunile, pe cari copilul le primește în familie, exercită influența cea mai durabilă asupra lui. Școala numai pe temelia pusă de familie poate continua cu succes educațiunea religioasă. Deci părinții sunt chemați de a deșteptă în sufletul copiilor lor sentimentul religios, încă înainte de ce aceștia ar veni sub influența școlii.

2. Mijloacele educațiunei religioase în familie.

a) *Cultivarea aplecărilor bune.*

Părinții au să îndătineze pe coplii lor întâi și întâi la *ascultare*. Apoi să-i trateze cu *iubire*. Să scutească *nevinovăția* copiilor. Să-i conducă de a face deosebire preciză între bine și rău. Dacă coplii vor iubi și stimă pe părinții lor, atunci ei vor ajunge mai târziu de a iubi și a venera și pe D-zeu. Și cu cât sufletul lor e mai curat, cu atât mai ușor se va putea deșteptă în ei sentimentul religios.

b) *Privirea lucrurilor din natură.*

Când copilul privește lucrurile cele mărețe din natură, precum sunt: soarele, cerul cu stelele, câmpia înflorită, și întreabă despre toate acestea, părinții să îndrepte cugetarea lui spre D-zeu.

c) *Privirea întâmplărilor din viața omenească.*

Când copilul e mai mărișor, părinții să-i îndrepte atențiunea și asupra *întâmplărilor din viața omenească*, și anume să-i spună, că D-zeu vede toate cugetele și faptele oamenilor. Pe cei buni îi ajută, iar pe cei răi îi pedepsește, mai iute ori mai târziu. Astfel se deșteaptă în copil »frica de D-zeu« (sentimentul de dependență de D-zeu).

d) *Conduita și exemplul părinților.*

Părinții (prin toate vorbele și faptele lor) să stea ca niște modele vii de religiozitate înaintea copiilor lor. Să nu înjure și să nu batjocurească pe D-zeu. Să nu vorbească cuvinte și să nu comită fapte, prin cari ar putea păta sanctuarul vieții familiare. În deosebi *mama* poate influența asupra sentimentului religios al copiilor.

e) *Rugăciunile.*

Copiii să vadă pe părinții lor rugându-se, cercetând regulat biserica și săvârșind și alte fapte religioase. Apoi părinții să-i învețe pe copii să-și facă cruce și să zică rugăciuni simple și scurte, spuse cu vorbele lor proprii sau cuprinse în poezioare. Dar să nu le permită de a recita rugăciunile în mod mehanic. Copiii să rostească rugăciuni dimineața, seara, înainte și după mâncare, șcl.

§. 3. **Mijloacele educației religioase în școală.**

1. Exemplul învățătorului.

Mijlocul cel mai puternic pentru dezvoltarea sentimentului religios (al copiilor) în școală este: *exemplul bun al învățătorului*. Învățătorul este modelul, pe care

Il imitează școlarii în toate. Deaceea el are să stee înaintea școlarilor totdeauna ca un exemplu viu de religiozitate. Și deoarece esența religiunii este *iubirea*, învățătorul să se nize de a stabili între el și școlarii săi un raport de iubire părintească, sinceră, dar serioasă.

2. Disciplina.

Prin o disciplină serioasă și dreaptă, școlarii se vor îndătină la ascultare, blândetă, diligență și bună-cuviință. Toate aceste calități contribue mult la dezvoltarea sentimentului religios. Disciplina este chemată de a-i îndătină pe școlari să viețuească conform învățăturilor religioase.

3. Învățământul religiunii.

Cel mai puternic mijloc spre a dezvoltă și a întări sentimentul religios în sufletul școlarilor, este: *învățământul religiunii*. Acest mijloc își va avea efectul dorit numai așa, dacă învățătorul poșede cunoștințe temeinice asupra învățăturilor religioase, și le știe și predă în mod potrivit, spre a putea deșteptă în școlari adevărata religiozitate. Învățământul religiunii va fi pedagogic, dacă va fi întocmit, în toate privințele, *după gradul de pricepere al școlarilor*. Dacă învățătorul vrea să aibă un model pentru metoda învățământului religiunii, n'are decât să privească pe *Isus Hristos*, care a predat învățăturile sale prin *pilde*, (alegorii ce conțin adevăruri mai importante) a procedat »dela concret la abstract«, »dela cunoscute la necunoscute«, șcl. Învățătorul divin totdeauna se acomodă după priceperea ascultătorilor săi. Când grăia către popor, vorbea despre crinii câmpului, despre paserile cerului, șcl; iar când se adresa către oamenii învățați, se provocă la legi, șcl.

Istoria școalelor din Ungaria.

Dela Szt. István până la Hunyadi Mátyás.

I. Privire generală.

Date positive despre starea învățămîntului și educațiunei din patrie avem numai dela epoca regelui Szt. István. El a ordinar, ca tot câte zece sate să-și zidească o biserică comună, pe care episcopul să o provadă cu preot și cu cărțile necesare. Pe lângă biserici s'au înființat, școale parohiale. Szt. István s'a îngrijit și de învățămîntul superior. Pe lângă claustre, mănăstiri și biserici catedrale a dispus să se deschidă școale mai înalte. Dintre succesorii lui Szt. István au promovat interesele culturale ale țerei mai ales Szt. László, apoi Kálmán și Béla III. Pe timpul casei Anjou și sub Zsigmond ridicându-se burgesia, au luat avînt și școalele. Mátyás asemenea a promovat bunăstarea materială și spirituală a supușilor săi. El a chemat la curtea sa pe cei mai mari învățați ai timpului său și a spesat foarte mult pentru biblioteca sa cea renumită, care conținea 8 mii cărți și costa câte 33 mii de fl. de aur la an. Pe lângă școalele superioare Mátyás purta grije și de cultivarea poporului; cu toate aceste rezultatele aces-

*industriilor
comer.*

conviniama

tui rege nu se pot compara cu activitatea cea grandioasă a lui Szt. István.)

2) Școalele elementare.

Cunoștințele elementare se propuneau în „școalele parohiale.” Astfel de școale au început a-se înființa, precum am văzut, sub Szt. István. Sub regii următori din casa Árpád s'au înmulțit școalele parohiale, însă pe timpul regilor din casa Anjou ele au decăzut. Obiectele de învățământ erau: elementele religiunii, cântarea, cunoașterea literilor și citirea. Școalele parohiale erau accesibile nu numai pentru fii oamenilor avuți, ci și pentru popor.)

3) Școalele medii.

Școale medii erau școalele claustrale și catedrale. Dintre aceste mai însemnată a fost cea din Székesfehérvár, întemeiată de Szt. István pe la 1004. Aci se calificau învățători și pentru alte școale din patrie. Apoi școala din Csanád, pe care a fondat-o Szt. Gellért. La Győr asemenea înflorau două școale, una era lângă catedrală, iar cealaltă, în claustrul dominicanilor. Această din urmă a întemeiat-o monachul dominican Pál în secolul al XIII-lea. La Buda încă erau două școale, una a capitolului și cealaltă a dominicanilor. În fine mai existau astfel de școale la Szepes, Somogyvár, Tapolcza, Visegrád, Pozsony, Várád, Bártfa și Patak.

4) Școalele superioare.

Dintre școalele claustrale aveau caracter de institute superioare de învățămînt următoarele: 1) Școala claustrului benedictin din Szent-Márton la Pannonhalom, a cărei întemeiere s'a început pe timpul principelui Géza și s'a terminat sub Szt. István. 2) Școala superioară teologică din Esztergom și institutul teologic al ordinului augustin care a înflorit pînă la secolul al XVI-lea. Atît în școalele medii, cît și în cele superioare era, limba de propunere cel puțin în parte, cea maghiară. Obiectele de învățămînt erau cele „șapte arte libere,” împărțite în „trivium” și „quadrivium.” În școalele superioare afară de cele șapte arte libere se mai propunea: istoria, dreptul roman, fizica, ba la Esztergom și medicina. Învățători erau monachii. Didactul era moderat.

5) Școalele de fete.

Școale de fete erau pe lângă clăustrele călugărițelor Szt. István a întemeiat un astfel de clăustru cu școală pentru fete la Veszprémvölgy. Aci a învățat Szt. Margit, fiica regelui Béla IV. Astfel de școale mai erau pe insula Nyulak, (apoi la Peleske, Buda, Nagyszombat) și Pozsony. Unele eleve primiau și instrucție din limba latină și din istorie.

6) Universitățile.

Cea dintâi universitate s'a întemeiat la Veszprém în secolul al XI-lea. Aci se propunea teologia

drept
și jurisprudența. Pentru această universitate regele Kun László a adus mari sacrificii.

Lajos I. a fondat universitatea din Pécs, unde, afară de teologie, se propuneau toate științele. A înflorit până la 1547. În, mulți ani avea câte 3—4000 de discipoli.

Se afirmă că și la Ó-Buda ar fi existat o universitate, pe care a înființat-o regele Zsigmond. Această universitate a încetat după moartea fundatorului său. Regele Mátyás, indemnăt de Vitéz János, a întemeiat în 1467 Academia Istropolitană la Pozsony. Această înaltă școală a încetat în 1472 din cauza unor discordii escatate între Mátyás și Vitéz. După aceasta marele rege a voit să înființeze o universitate grandioasă la Buda, în care să se predea toate științele și artele, însă numai instrucția în teologie și filosofie s'a putut începe, căci întreprinzând moartea lui Mátyás, institutul a rămas neterminat. Dintre profesori pe timpul lui Mátyás erau renumiți Győri Pál, Brandolini Aurel, Ilkusi Márton. Acesta din urmă propunea humaniorele și era favoritul regelui. Academia Corviniană s'a nimicit pe timpul bătăliei dela Mohács.

crăciunesci
7) Școalele urbane. Școalele izraeliților și izmaeliților. Frecventarea universităților străine.

Afară de școalele bisericești erau în această epocă și „școale urbane,” în cari propuneau învă-

țători mirenî. Școalele urbane au luat avânt sub regii din casa Anjou. În ele se propuneau mai multe cunoștințe necesare pentru viața practică comercială și industrială. Astfel de școli au existat la Lippa, Szeged, Gyula, Pozsony șcl. Pe lângă școalele urbane în orașele mai mari erau și gimnăsiile, precum la Selmecz, Lőcse, Kassa, Bártfa.

Aveau școale și izraeliții și izmaeliții. Despre cele dintâi se face amintire în o ordinație a regelui Béla IV. Cei din urmă, un popor mohamedan de rasă cumanică, trimiteau pe fiii lor la universitățile din orient, deci au trebuit să aibă școale pregătitoare și aici în patrie. Deja sub regii din casa arpadiană tinerimea din patrie frecventa universitățile străine. Spre acest scop Szt. István a făcut fundațiuni la Constantinopol, Ierusalim, Roma și Ravenna. În secolul al XIII-lea s'a înființat la Esztergom „Societatea lui Christos,” carea oferea ajutor material junilor diligenți, pentru-ca să poată cerceta universitățile streine. Mai târziu tinerimea maghiară a cercetat și universitățile din Paris, Bologna, Vicenza, Roma, Padua, Praga, Viena, și Cracovia șcl.

b) Dela reformațiune până la pacea dela Șzatmár.

1) Influența reformațiunii asupra școalelor și reformatorii ca pedagogi.

Reformațiunea bisericească a avut mare influență asupra învățămîntului din patria noastră. Refor-

matorii din patrie stăteau în legătură directă cu reformatorii din Svițera și Germania, dela carii ei au împrumutat nu numai doctrinele religioase, ci și însuflețirea pentru cauzele școlare. Melanchton iubea foarte mult pe junii maghiari, din cari foarte multi ascultau prelegerile sale. Dintre discipolii lui Melanchton amintim la locul prim pe Dévay Biró Mátyás, carele pe la anul 1529 era unul din cei mai zeloși propagători ai reformațiunii la Wittenberga. El s'însufleția cu deosebire pentru înființarea școalelor populare cu scop, ca fieșce-care om din popor să poată citi sfânta scriptură. Tot astfel a procedat și Erdőssy János, carele a scris o grămatică pentru școala din Ujsziget. Apoi Stöckel Lénárd, carele s'a născut la Bártfa, și pe la 1520—1531 a studiat la Wittemberga. La 1538 a devenit învățător în orașul său natal, iar mai târziu la Kézsmárk. A lucrat planuri nouă de învățămînt și a ridicat școala sa la nivelul școalelor din Germania. În fine Hónter János, carele a întemeiat școala capitală din Brassó, pe carea în 1545 a ridicat-o la rangul de gimnasiu; în 1533 a deschis și o tipografie, în carea a tipărit mai multe manuale de școală; a mai fondat și o bibliotecă, ba a înființat tot acolo și școală de fete.

2) Școalele elementare ale protestanților.

Protestanții din patrie au îmbrățișat învățămîntul elementar cu mare zel. La început preoții erau totodată și învățători, mai târziu înse în fieșce-care co-

munăpe lângă preot era și un învățător pentru copii *de regulă*. Acum preoții erau dirigenții școalelor. (Școalele elementare protestante erau în bună stare în Transilvania, în ținuturile de lângă Tisza și în diecesa dela Debreczen. Sașii din Transilvania deja dela 1546 aveau școli bune.) Obiectele de învățământ în școlile elementare erau: religia, cântarea bisericească, cetirea, scrisul și socoata. În unele școale se propunea și limba latină. (Pentru copii au scris Dévay, Gál-szecszy, Székely și Bornemisza, manuale de catechism, cari erau totodată și abcdare.) În aceste cărți la început sînt literele, apoi urmează învățăturile religioase, iar la fine țifrele arabici și romani, ba în unele este și tabela de multiplicatie.) Metoda instrucțiunei era foarte primitivă. Catechismul se propunea prin întrebări și răspunsuri. La cetire cei mai mulți învățători aplicau literisarea, înse Szőnyi Nagy István în opul său „Magyar iskola,” aparut la 1689 recomandă metoda de silabisare. La aritmetică nu se făcea intuiție, manualele dădeau reguli în versuri, iar exemple din sfta scriptură. De ex. „Magyar Aritmetica” lui Ónodi János în 1693. Elevii mai marișori instrau pe începători. Scrisul se învăța anevoie.

3) Școale medii și superioare la protestanți.

Principii protestanți precum Bocskay, Bethlen, Rákoczy, și al au ajutat școalele protestante atât prin mijloace materiale, cât și morale. Între școalele medii și superioare numim la locul prim „școalele diece-

sane,“ cari stăteau sub îngrijirea și controla superiori tății diecesane. Aceste se cheamau „ școale orășenesti“ sau gimnasii. (Reformații aveau gimnasii bune la Rév-Komárom, Nagyszombat, Veszprém, Tata, Győr, Losoncz, Léva. Dintre școalele superioare amintim următoarele. Întâi cea dela Tolna, carea în 1549 a trecut din mâna catolicilor în a protestanților, în 1599 s'a strămutat la Kecskemét. La Debreczen încă era școala superioară, pe carea a întemeiat-o E. Török-Bálint. Această școală a devenit însemnată pe la 1660, când a primit în sinul seu și dișcipoliî colegiului din Nagyvárad, carele s'a desființant din cauza resboiului. S'a mai înființat școala superioară și la Szatmár pe la mijlocul secolului al XVI-lea.) Cele mai mari și mai renumite colegii reformate au fost înse cel dela Sárospatak și dela Gyulafehérvár, Nagyenyed. Cel dintâi pe timpul lui Comenius, iar al doilea sub Alsted și Apáczai s'a ridicat la un nivel cu universitățile.

4) Școalele elementare la catolici.

Școalele catolicilor prin bătălia dela Mohács și prin reformatie au suferit perderi considerabile. Școalele elementare erau pe lângă parochii. O lăh Miklos, arhiepiscopul din Esztergom, pe la 1560 a îndatorat pe preoți de a instrua pe credincioși în elementele religiunei și fieste- care parochie să-și fină învețător deosebit, carele să instrueze copiii în cetire, scriere, cântare și religiune. (Cardinalul For-

gách la sinodul din 1611 a dispus, că preoții se țină catichisațiune cu minorii în biserică. Presbiterii supravegheau această instrucție și raportau episcopilor concernenți în fie-care lună.

Despre manualele școlare știm atâta, că la învățămîntul religiei preoții folosiau Catichismul lui Canisius, pe care Vásárhelyi Gergely deja la 1599 l-a tradus în limba maghiară. Dintre abecedare era în uz Libellus alphabeticus, care a apărut la Bártfa în 1705. Urmează metoda literisărei cu text latin și maghiar. Abecedar nu aveau toți elevii, de aceea învățătorii scriau înșiși literele în ordine alfabetică pe o hartie, pe carea apoi o lipeau pe o scândură, de pre această scândură, carea de regulă avea și stil, învățau copiii a ceti.

5) Gimnasiile și academiile catolice.

În 1561 Oláh Miklos a adus în țară pe iesuiți. Aceștia s'au îngrijit apoi atât de gimnasii cât și de școalele superioare. Afară de iesuiți se mai ocupau cu instrucția tinerimei piariștii, minoriții, și franciscanii. În secolul al XVII-lea s'au înființat gimnasii la Ungvár, Pozsony, Szatmár, Sopron, Besztercebánya, șcl.

Ce atinge școalele superioare, avem să observăm, că la 1566 arhiepiscopul Oláh Miklos a dispus să se deschidă facultate teologică și filosofică pe lângă școala din Nagyszombat. Acest colegiu în 1577 a ars. (Școale înalte mai erau încă

la Eger, întemeiată de episcopul Verancsics în 1558 la Sélye sub conducerea iesauiților și la Gyulafehérvár, carea sub Báthory Zsigmond era foarte frecventată, în fine cea dela Kolozsvár, pe carea Báthory István în 1581 a ridicato la rangul de academie.) Marele Pázmány Péter (1570 - 1637) pe la 1635 a fondat universitate la Nagyszombat. S'au mai înființat academii tot sub spriginul episcopilor la Győr, Kassa, Buda, la cari profesorii toți erau iesuiți. Școalele medii ale iesuiților erau tocmai așa organizate ca în celelalte țeri ale Europei. În academii se explica evanghelia și religia; se ceteau poezii Vergilius, Ovidius, Horatius, Terentius se explicau retorici: Cicero și Quintilianus și istoricii Livius, Salustius și Caesar. Afară de acestea se mai învăța: logica, retorica, aritmetica. Elevii lucrau în fie-care săptămână teme stilistice, și țineau orațiuni și disputațiuni. Frecventarea bisericeii și exercițiile religioare erau în us.

6) Reprezentantii realismului. Kereszturi, Apáczai, Szőnyi Nagy István.

Opoziția în contra educațiunei abstracte școlastice a început-o însuș Comenius, carele în 1650 a venit la școala din Sárospatak. Această școală sub Comenius a devenit un gimnasiu-real. Dintre realiștii maghiari ca pedagog cel mai însemnat a fost Keresztury Pál. A studiat în Germania și Anglittera. Bethlen Gábor l-a angageat de profesor

la academia din Gyulafehérvár, iar mai târziu Rákoczy György I. de educator lângă fiii sei. Principiile pedagogice ale lui Keresztury ne au rămas în autobiografia distinsului seu discipol gr. Bethlen Miklós. El începea instrucția în limba maternă. Cetitul și scrisul mai întâi ungurește, și încă împreunate. La toate studiile aplica forma socratică. Punea pond pe cunoștințele reale. La limbi prețuia, exercițiile stilistice, iar nu teoria. Cerea disciplină umană. Muri la 1655.

Un discipol de al lui Keresztury a fost A páczai Cseri János, carele a funcționat ca profesor la Gyulafehérvár și Kolozsvár. El zice, că pentru a ridica instrucția la un nivel mai înalt, este necesar a preda învățăturile în limba națională, a suscepe cunoștințele reale și a prețui după cum se cuvine literatura clasică. Asupra învățămîntului a influențat mai ales prin opul său numit *Encyclopaedia*. Repausă la 1660.

Între pedagogii maghiari realiști mai avem să amintim pe Szőnyi Nagy István (1630 — 1709) carele a scris o lucrare intitulată „Magyar iskola, 1695,” în carea condamnă literisarea și solicită metoda fonetică.

(Tot la acest loc merită de a fi numiți Jászberényi Pál, Ladivér Ilyés și alții.)

L. P.

c) In secolul al XVIII-lea.

1) Școalele elementare. Ratio.

Maria Teresia a îndemnat pe prelați și pe fruntașii țerei, ca ei se ajute comunele de a-și înființa școale. În 1770 a provocat comitatele, ca în fie-care an să aducă la cunoștința guvernului, în cari comune sînt învățători poporali și cum sînt salarisati, câți elevi au, unde nu sînt școale, șcl. La 1776 regina a lăsat să se elaboreze prin bărbați de spețialitate un plan nou de educațiune și învățămînt, carele apăru în 1777 sub numele de „Ratio educationis, etc.” și tracta organizarea școalelor începînd dela cele poporale pînă la universități. Josif al II-lea se îngrija de școalele elementare încă mai mult decît mama sa. Unde înființa vreo parohie, acolo dispunea să se întemeieze și școală poporală.

Școalele elementare ale catolicilor erau organizate întru toate conform planului numit Ratio, care distinge: școale sateșci, școale orășenesci mici și mari. În școalele sateșci studiile obligative erau: cetirea literelor scrise și tipărite; orto-și caligrafia; aritmetica, aplicată la viața practică; cunoștințe de folos pentru plugari și economi, șcl; și în fine religiunea. Numai pentru unii elevi erau obligative elementele limbei latine și germăne. Școalele mici orășenesci aveau două, iar cele mari trei clase cu toți atîtia învățători. Religia o propuneau cateheți confesiunilor respective.

Reformații și protestanții nu au admis în școalele lor dispozițiile guvernului, până când în fine acesta i-a provocat direct de a eda un plan de studii corespunzător cerințelor noue.

În 1795. districtul din colo de Tisza al bisericii protestante a edat planul seu la Debreczen. În acest plan este atinsă și școala poporală. Între altele aci se zice, că în fie-care tract să existe două feliuri de școale, și anume, a) de acelea în cari se propune numai în limba maghiară, și b) în cari se propune și latina. În urmarea acestei dispozițiuni mai în toate districtele s'a adoptat separarea școalelor maghiare de cele latine. Obiectele de învățământ erau: cetitul, scrisul, socoata, cântare, istoria biblică, catechismul, șcl. Cu privire la metodă e remarcabil, că cetitul se învață fără literisare, iar la aritmetică se aplica intuițiunea. În districtul Szatmár școala poporală avea patru clase.

În 1797 Dr. Tothpápai Mihály pedagogarchul școalei dela Sárospatak a edat planul districtului de dincoaci de Tisa. Acest plan urmează direcția lui Felbiger. Afară de cetit, scris, religia, mai recomandă de a-se propune copiilor higiena, istoria naturală, fizica, economia.

În 1801 diecesa reformată de lângă Dunăre a edat la Pesta „Modul seu de învățământ.“ Se acomodează după Ratio. Este o dispoziție corectă, că eschide dictarea și ține mult la deprinderea în vorbire.

Nici unul din aceste planuri n'a reușit de a-se aplica exact în praxă, pentru-că lipsia obligativitatea instrucțiunii. Școale de repetiție nu existau. Maria Teresia a făcut unele dispoziții, însă nu obligatorice.

2) Cvalificarea învățătorilor.

Deja pe la 1778 Maria Teresia a dispus de a-se înființa „școale normale,” cari se servească de model pentru alte școale. Astfel de școale erau, după cum dispunea Ratio, în fie-care district. Aveau patru clase cu tot atâta învățători. Obiectele ordinare de învățămînt erau: religia și morala, limba maternă, aritmetica, elementele limbei latine; mai erau și obiecte extraordinare; istoria Ungariei, geografia, istoria naturală, fizica, geometria, desenul, musica, șcl. Aceste din urmă le ascultau numai cei apți. Fiitori învățători mai întâi numai asistau la prelegeri, înse pe la 1806 s'au fixat oare deosebite, în cari ei, sub conducerea învățătorilor dela școala normală, se deprindeau în metoda de învățămînt. Cursul acesta în cele mai multe casuri nu dura decât 2—4 luni. Candiđații trebuiau să fie absolvat cel puțin o clasă gimnasială.

Protestanții asemenea încă nu aveau seminare pentru calificarea învățătorilor, însă în școalele lor superioare pretutindenea se propunea pedagogia, pe carea o ascultauși teologii, dintre cari cei absoluț mergeau de învățători. (Planul diecesei de lângă Dunăre,

cere înființarea unei „școale pedagogice.” Afară de aceasta, în colegii discipolii mai mari se ocupau cu instrucția copiilor. Presbiterii examinau pe candidați înainte de a-i primi în funcțiune.)

3) Gimnasiile și școalele superioare

În restimpul dela 1711 — 1800 școalele catolice medii și superioare erau în mâna iesuiților. Pe lângă ei mai instrau în câteva gimnasii și piariștii. În aceste gimnasii se propunea în decurs de șese ani mai mult limba latină, apoi religia și ceva din istorie și geografie. Gimnasiile protestanților asemenea urmau încă tot direcția cea veche. După-ce înse a intrat în vigoare Ratio, atit în gimnasiile catolicilor, cât și în cele protestante s'au înmulțit studiile, și pe lângă direcția humanistică s'a ridicat la valoare și cea reală. Școalele medii se apropiiau de forma, ce o au astăzi. Unica școală superioară, cea dela Nagyszombat asemenea stătea sub conducerea iesuiților. Și aci educația era unilaterială, iar instrucția redusă la formalism sec. (În 1760 Maria Teresia la consiliul lui van Sweten a reformat școala dela Nagyszombat după modelul universității din Viena. După ștergerea ordului iesuitic, în 1777, această înaltă școală s'a transferat la Buda, iar 1783 la Pesta, avândacum chiar și profesori protestanți. Tot sub Maria Teresia s'au mai înființat academii la Pozsony, Kassa, Győr și Zágráb. Și protes-

tanții aveau școale superioare la Eperjes, Debreczen, Patak.)

4) Literatura pedagogică.

Francke, Rousseau și filantropiniștii au avut mare influență asupra literaturii pedagogice din patrie.

inceputul
Clericii protestanți, cari ascultau pe Francke, venind acasă, propagau ideile pietismului. Dintre aceștia amintim pe Szeniczey Bárány György, care a scris opul „Oktatás a gyermek nevelésről“, 1711. El este inițiatorul noii literaturi pedagogice maghiare. Firește și la dînsul, ca la Francke, religia este centrul studiilor, inclină înse, ca toți pietiștii, cătră studiile reale. (Contemporani cu Bárány au fost Wázsonyi Márton și Szabó János.)

Gontele Székely Ádám a tradus opul lui Locke despre educația copiilor, iar Gelei József Robinsonul lui Campe.

Dintre inspectorii școlari mulți au fost activi și pe terenul literaturii pedagogice.

Kazinczy Ferencz, care în 1776 devenind inspector, în vorbirea sa de inaugurare, adresată cătră vizitatori, dă îndrumări prețioase pentru educațiune și critică aspră „Metodenbuch“-ul edat de Felbiger.

Wályi András, care fiind profesor la școala normală din Kassa, a edat un op intitulat „A

norma és a levélirő“, în care apără școala comuna. El s'a luptat foarte mult pentru instrucția în limba maghiară. Mai târziu a devenit profesor la universitatea din Pesta. În fine medicul Veszprémi István a scris despre educațiunea fizică a micilor copii, iar Besenyei despre educațiunea femeilor.

5) Manualele de școală.

În școalele din secolul trecut, până la reformele introduse de Maria Teresia, religiunea era centrul planului de învățămînt. Protestanții aplicau următoare manuale de religie: Kisdedek vallása, 1775, de Bodoky J. după Seiler. „Szent históriák“ de Losonczy și Marothy după Osterwald. „Kétszer ötvenkét bibliai történet“ de Fodor P. după Hübner. Calendarul se aplică „Erkölcsei olvasó könyv“ după Campe de Földi F. și „Szükségemben segítő könyv“ de Kömley János după Becker R. La învățămîntul limbei se folosea „Orbis pictus“ tradus de Szombathy János, iar la studiile reale Aritmetica lui Marothy J., „Kis tükör“ de Losonczy, „Természethistória“ lui Fábian J., șcl. șcl.

Pentru școalele catolice și de stat a redactat cărți școlare comisia de instrucție, carea stătea sub conducerea arhiepiscopului Patachich Ádám din Kalocsa.)

Manualele trebuincioase le compuneau inspectorii școalelor naționale. Rațio educaționis cerea de ase lua — în considerarea toate limbile vorbite

în patrie, de aceea se și redactau manualele în limba maghiară, germană, română, sârbească, șcl. șcl.

6) Școalele medii și superioare.

În aceasta epocă s'au înmulțit gimnasiile. Confesiunile au înființat mai multe școale medii. Școală reală era numai la Pozsony. Școală industrială s'a deschis abia în 1846 la Pesta. După școalele medii urma cursul filosofic de 3 ani, ca pregătire pentru cariera teologică, iuridică și medicală.)

Universitate era numai la Pesta. Înce în 1860 școala de la Sárospatak a înființat preste gimnasiu facultate teologică, iuridică și medicală introducând totodată și libertatea instrucțiunii. Școalele superioare din Pápași Kecskemét s'au organizat. Cele 4 diecese reformatе s'au nisuit a înființa o școală superioară la Pesta. Ideea a emanat în 1839 dela Fáy András. Planul acestei școale, premiat cu 100 galbeni, l-a compus Hetényi János. În acest institut ave să se cuprinză și o preparandie, al cărei plan l-a compus Szőnyi, pe la 1842—1846. Schimbările și turburările din 1848—49 au împedecat realizarea acestor nobile intenții. După potolirea revoluției în 1855 zelosul preot protestant Török Pál a reimprospetat ideea și a — și realizat-o în parte, căci s'au cumpărat zidiri corespunzătoare, și s'au deschis facultatea teologică și gimnasiul acesta din urmă cu ajutorul lui Gönczy Pál

În jumătatea primă a secolului al XIX-lea.

1) Școalele populare.

La 1806 școalele catolice au primit o nouă organizare. În fiește-care comună catolică s'au deschis școale, în cari, afară de catechismul propus de preoți, se mai învăța cetitul, scrisul și so-coata. În orașe erau deja școale deosebite pentru fete. Principiile didactice au rămas tot cele pre-scrise de Ratio. Tot la începutul secolului present și-au organizat școalele primare și protestanții. În-vățământul dura câte 4 ani. Învățătorii primiau calificarea încă tot la școalele normale, înse dela 1838 s'a instituit și cursuri speciale de 3 și mai târziu de 6 luni. Pela 1840 s'au înființat prepa-radii la Pest, Szeged, Miskolcz, Érsekujvár și Nagy-kanizsa. Ce atinge studiile școalei populare, învățământul intuitiv era reprezentat numai în literatură după modele germane. Simon Antal deja în 1808 a edat o scriptologie maghiară. În-vățământul limbei se propunea după manualele lui Verseghe (Legendare au scris Lácza, Edvi Illés, Varga, Farczádi). Cărți de aritmetică și mor-fologie, după Pestalozzi, au edat Talyga, respec-tive Szőnyi. Geografia, istoria și constituția au în-

trat în școale prin „Hármaskistükör“ (1771) de Losonczy. Desemnul încă nu era obiect al instrucției elementare. Cântarea se reducea numai la cele bisericești. Gimnastica a recomandat-o deja pe la 1817 Várady-Szabó János.

2) Literatura pedagogică.

Dintre propagătorii ideilor lui Pestalozzi merită de a fi amintiți Váradi Szabó János, Dr. Tavassy Lajos, Kiss Bálint și Szőnyi Pál. Szabó în 1810 a practizat în Yverdun la școala lui Pestalozzi, apoi a devenit educător la br. Vay. Tavassy a ascultat pe Fröbel, a început gimnastica pedagogică în patria noastră, a scris „Nevelési emléklapok“ și „Tanoda és egyház“. Kiss a compus „Első évi oktató stb.“ 1847. iar Szőnyi un „Alaktan“ 1846 și Talyga o aritmetică în spiritul lui Pestalozzi.

Ángyán János, care 1797 a frecventat universitatea din Jena, iar mai târziu a devenit preot la Veszprém, a tradus în limba maghiară pedagogia lui Niemayer.

Széchy Imre Ágoston a fost un profesor de limba maghiară la academia militară din Widner-Neustadt; el a scris „Elemi magyar nyelvtan gyakorlatilag előadva“, 1840 și „Nevelés és oktatástan vázlat“, 1845.

Beke Kristóf, directorul orfanotrofiului din

Veszprém, asemenea a scris mai multe opuri pedagogice.)

Fáy András a fost nu numai literat, ci și pedagog distins. A edat mai multe lucrări. El tractează și despre educațiunea femeilor.

Szilassy János, pe la 1819 profesor de pedagogie la facultatea teologică din Szombathely, a scris: „Miként lehetne a nevelést hazánkban elő mozditani és mintegy nemzetiebbé tenni“ ? și „A nevelés tudománya“, 1827.

Pe terenul literaturii pedagogice s'au distins încă: Varga János, Mayer István, Peregrinyi Elek, Márki József și Indali Péter. 90

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

1) Planurile de organizare.

Planurile de organizațiune numite „Organisations Entwurf“, edate pe la finea anului 1849 și în decursul anului 1855 de ministeriul austriac al conțelului Thun Leo aveau tendița de a germanisa școalele și populația din patrie. Sistema școlară inaugurată sub Thun, din punct de vedere pedagogic, are înse unele merite, și anume a delăturat memorisarea mecanică, a cerut exercitarea cugetării și vorbirii, a introdus desemnul în școala poporală, a regulat școala de repetiție, a executat obligativitatea instrucțiunii. Apoi până la 1858 a înființat vre-o 2000 de

școli populare, 13 preparandii și mai multe școli medii. Toate aceste s'au realizat din contribuiri generoase de ale comunelor și prelaților. Protestanții încă au fost avisați de a adopta dispozițiile Entwurfului, înse pela 1857 diecesa de lângă Tisza a edat planul sen, compus de Árvay János. După acest plan, învățământul elementar are să dureze 6 ani, din următoarele studii: religia și morala, limba, aritmetica, geometria, geografia, istoria, istoria naturală, caligrafia, cântarea, desenul. Mai târziu toate 4 diecese protestante și-au compus un plan comun.

Întreg învățământul a luat un avânt mai îmbucurător dela 1867, când br. Eötvös József iarăși a devenit ministru de culte și instrucție. El îndată la începutul funcționarei sale a emis o provocare de a-se înființa reuniuni pentru cultivarea poporului, „Népnevelési egyletek“, iar 1868 a dispus să se redacteze „Néptanítok-tapja“ în 7 limbi din patrie, care se trimitea gratuit fie-cărui învățător. Apoi tot sub Eötvös s'a creat legea instrucțiunei, care în 5 decembrie 1868 a primit sancțiunea. Principiile acestei legi sînt următoarele: Toți părinții și tutorii sînt datori de a-și trimite copiii respective pupiliu la școala poporală începînd dela anul al 6-lea până la al 15-le a an al etății. Instrucția se poate înse efectua și acasă ori în școli private, înse totdeauna în măsura corespunzătoare școlei populare publice. Părinții, cari neglijă de a împlini aceasta datorința, se admo-

nează, respective se pedepsesc de cătră antistia comunală. Institutele pentru cultivarea poporului sînt școalele poporale elementare și superioare, școalele civile, școalele superioare de fete și preparandiile.

Școala poporală elementară se compune din școala cotidiană, cu un curs de 6 ani și școala de repetiție, care durează 3 ani. Numai acelor copii li-se permite de a frecventa cele patru clase ale școalei poporale, cari trec în institute superioare și aci studiază cel puțin 2 ani. Școala poporală superioară are pentru băeți 3, iar pentru fete 2 clase. Aci se primesc numai elevii, cari au absolvat cele 6 clase ale școalei poporale elementare. Școala civilă are un curs de 6 ani pentru băeți, și 4 ani pentru fete. Aici se primesc numai elevi de aceia, cari au absolvat 4 clase ale școalei poporale. Școala civilă pregătește pe băeți astfel, ca ei să poată deveni economi, comercianți, industriași buni. Legea permite înse, ca tinerii să poată trece din școala civilă și în clasele corespunzătoare ale școalei medii. Școala superioară de fete se compune din o clasă pregătitoare și încă 2 cursuri. Aci se primesc numai eleve, cari au terminat 5 clase ale școalei poporale sau o clasă civilă. Preparandiile sînt elementare și superioare. În acelea elevii se pregătesc pentru de a deveni învățători la școalele poporale elementare, iar în acestea pentru școalele

poporale superioare și școalele civile. În cele dintâi cursul durează 4 ani, în cele din urmă 3 ani, înse- aci se primesc numai elevi de aceia, cari au absolvat preparandia elementară sau posedă testimoniu de ma- turitate. Tractarea mai detaliată a organizațiunei aces- tor școale aparține Didacticei.

2) Metoda elementară și literatura ei.

În ramul învățămîntului intuitiv au scris un îndreptar Bátky K. după Diestereveg, Veres L. după Vrage. Árvay J. după dr. Otto și Nagy László după Grassmann. Aceasta din urmă se aplică mai mult. Pentru învățămîntul scrierei și a ce- tirei au compus Abecedare Indali Péter (1852), Zákány József (1858), Bátky, Szeberényi și toți du- pă metoda fonetică. La 1862 Farkas Dezső a edat un „Szemléleti abéczé” după metoda scriptologică. Cel mai bun îndreptar și abecedar scriptologic l’a scris Gönczy Pál în 1860. Au mai apărut abecedare dela Bánhegyi, Hegedűs, Árvay, Péterfi, Lakics, scl.

Îndreptarele cele mai bune pentru învățămîntul limbei le-au redactat Bárany Ignác și Nagy Lász- ló. În 1879 Komáromy Lajos a corectat lucrările lui Nagy László. Colecția de exemple limbistice edată de Péterffy S. asemenea e o carte acomodată.

Literatura legendarelor a luat un avînt îmbucurător dela anul 1868, când guvernul a încre- dințat pe Gáspár János, inspector de școale în Tran- silvania, de a cumpune cărți de cetire pentru șco-

ala poporală. În timpul mai nou sint cărți bune de cetire, cele edate de Gyertyánffy J., Kis A. și Radó V., cari au în vedere cultivarea spiritului național.

Pentru aritmetică și geometrie dela 1850 incoaci au apărut multe îndreptare, și anume a lui Veres, Lutter, Madzsar, Emericzy, șcl. Cea mai bună e înse alui Brassay Sámuel.

Manuale pentru istoria naturală au scris Gönczy, Hegedűs, Márky, toți după, Lüben; iar pentru fizică Orbán și Dekány după Crüger.

Manuale de geografie au dat dintre autorii mai vechi Buzogány, Hegedűs, Szász K., Veres, șcl., iar dintre (autorii) cei noi Hunfalvy, Laky, Erdődi, Berényi. Dintre îndreptare cel mai bun este a lui Emericzy și Kárpáthy.

Dintre manualele de istorie amintim pe a lui Nagy L., Szász K., Schvicker, Máyer M., Bárány J., Hanthó șcl. Îndreptare pentru acest ram au compus Orbán J., Kis A., și Máyer M.

Manuale de constituție au lucrat Környey, Mayer (acesta a dat și un îndreptar), iar în timpul din urmă Csiky Kálmán.

În desemn Maszák Hugó, Dölle Ödön, Kozma și Felméri M. in cântare Gyertyánffy. Bartalus, Nagy J., Sándor D. Horváth Gy., în gimnastică dr. Kelen. Szanter și Ambrus, și opurile lui Matalay; iar în industria de casă cărțile de Kubinyi și Dvihalli sint mai demne de amintire.)

Mijloace bune de învățămînt, precum tabele de instrucție, mape, globuri terestre, șcl. s'au pregătit și edat sub conducerea lui Gönczy Pál. Această afacere a căpătat mare avînt prin muzeul de rechisite școlare instituit de guvern la 1876.

3) Școalele medii și superioare.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și gimnasiile și școalele superioare au luat o dezvoltare mai îmbucurătoare. Institutule catolice s'au subordinat guvernului în mod nemîjlocit, iar cele protestante s'au considerat de școli cu caracter privat. S'au înființat și școale reale, pe cari guvernul le-a organizat și provăzut cu profesori. În 1862 s'a denumit o comisie pentru examinarea profesorilor gimnasiali. Apoi la 1883 s'a adus noua lege pentru gimnasii. În timpul defață profesorii gimnasiali primesc cvalificația universităti, pre lângă cari există preparandie și „școală de practică” pentru profesori. (Autorii de manuale didactice pentru școalele medii sînt: Imre S. Torkos L., Simonyi Zs., Ihász D., Beőthy Zsolt, Szepessy J., Hunfalvy J., Horváth M., șcl. șcl.)

Școale superioare de specialitate sînt academiile de teologie, iură, comerț, economie și montanică.

Universități în patrie sînt patru, și anume la Budapesta, la Kolozsvár înființat în 1872, în Zăgráb la 1874 și politechnicul din Budapest,

care în 1871 fii de nou organizat. La Kolozsvár facultate teologică nu există este înse preparandie pentru calificarea profesorilor. *dyP.*

4) Institutele filantropice.

Primul institut pentru instrucția orbilor s'a înființat în 1825 la Pozsony cu sprigul palatinului Jozsef, carele a chemat de dirigent la acest institut pre Beitzl Rafael din Viena. Mai târziu institutul orbilor s'a strămutat la Pesta și sub dirigentul Dolezsalek Antal la 1835 din contribuiri benevole și-a procurat casă proprie.

Instrucția surdo-muților a adus-o pe tapet mai întâi Chozár András, jude la tabla reg. în Gömör. Francisc L. luând la cunoștință intențiile lui Chazár, a dispus în 1801 de a se înființa la Vác primul institut pentru surdo-muți. Învățătorii au venit din Viena. Cel dintâi director a fost: Simon Antal, carele a scris și un op prețios pentru învățămîntul scrierei și cetirei sub numele de Igarmester, 1808.

În cât privește institutele pentru creșterea copiilor sêraci, este de însemnat, că Gönczy Pal deja pela 1844 a călătorit în Svițera pentru a ștudia școala lui Fellenberg. Cea dintâi școală economică împreunată cu institut pentru copiii sêraci, s'a înființat deja în 1845 la Zelemér. În timpul mai nou Molnár Aladár a îmbrățișat această afacere și cu ajutorul unui svițeran

cu numele Veber, a întemeiat o casă de caritate ^{mila} la Balaton-Füred.

5) Asilele și grădinile de copii.

Cel dintâi „asil de copii” s’a înființat în 1828 la Buda prin stăruința nobilă a contesei Brunsvich Teréz, carea a cercetat pre Pestalozzi la Iverdun. se ocupa și ea cu afacerile educațiunii din predilecție, și îndată ce s’a ivit în Școția ideea asilelor de copii, ea a îmbrățișat cu mare zel cauza educațiunii micilor copii.

De dirigent la asilul din Buda Brunsvich a angajat pe Kern M., discipolul lui Vagner din Vürzburg. Nu preste mult s’au înființat tot la îndemnul contesei Brunsvich încă două asile la Buda: una la Pesta și una la Kassa. Mai târziu Szentkirályi Mór și contesa Brunsvich au înființat sub presidiul contelui Festetich Leo o „reuniune pentru ajutorarea asilelor de copii”. Această reuniune a înființat apoi la Tolna o preperandie pentru calificarea educătorilor dela asile.

Pentru respândirea asilelor a mai lucrat foarte mult și academicianul maghiar Wargha János, carele a fost dirigent la numita preparandie din Tolna. El a fost activ și pe terenul literaturii pedagogice. Preparandia din Tolna nu preste mult s’a transpus la Pesta, unde s’a pus sub direcția lui Szabó Endre. Acum s’a introdus în asile spi-

ritul lui Fröbel. Szabó asemenea a scris mai multe opuri referitoare la creșterea copiilor. În timpul mai nou Kobányi Mihály a scris „Gyakorlati kézi könyv Fröbel foglalkoztató eszközeihez“. Direcția lui Fröbel e reprezentată și prin foi de specialitate.

6) Pedagogii maghiari moderni.

a) Gönczy Pál. a fost activ pe terenul pedagogiei aproape un jumătate de secol. S'a născut în 1817 la Szoboszló. A studiat filosofia la Debreczen. De aci a mers de învățător la Kőbölkut, apoi a devenit educător privat, iar mai târziu s'a reîntors iarăși la Debreczen, unde, pe lângă speșialitatea sa, se mai ocupa cu botanica, grădinăritul și economia rurală. În 1845 a deschis la Zelemér o școală pentru copiii sêraci și orfani, în care școală pe lângă instrucție elevii se mai ocupau și cu lucrări economice, precum agricultură, horticultură, mătăseritul, șcl. În 1848 acest institut a încetat. Gönczy dimpreună cu familia sa a mers acum la Gálos-Petrin, unde a înființat, un institut de educațiune, în care el propunea cunoștințe reale și gimnasiale până la 1850. În acest an Gönczy fiid chemat de profesor la institutul lui Szőnyi Pál la Pesta. Preste un an a primit și Gönczy concesiunea de a înființa un institut de sinestătător, carele a sustat până la 1859. Mai târziu Gönczy se aliază cu Török Pál, spre a în-

197526

temeia gimnasiu reformat la Budapesta. La acest institut a lucrat Gönczy ca profesor până la 1868, când Eötvös l-a numit de consilier de școale. În diferite foi pedagogice au apărut o multime de articoli ai acestui distins pedagog. Ca consilier ministerial Gönczy s'a ocupat în deosebi cu executarea practică a dispozițiilor și reformelor salutare. Planurile de învățământ pentru școalele populare, civile și preparandiale toate s'au compus cu conlucrarea lui. Gönczy s'a ocupat mai cu toți ramii instrucțiunei elementare. El a îndemnat pe Nagy László de a scrie indreptarul seu pentru exercițiile de cugetare și vorbire. Metoda scriptologică el a popularizat-o în patrie noastră, prin abecedarul și manuducerea sa pentru scris-cetit. Propunerea geografiei asemenea a fost un obiect predilect al lui Gönczy. Al lui e meritul, că astăzi școalele posed harte și globuri maghiare. A făcut în fine foarte mult pentru învățământul istoriei naturale și a pomăritului. Progresele mai nouă ale școalelor populare din patrie se pot în mare parte atribui lui Gönczy. *GP*

Dintre pedagogii timpului nou mai avem să amintim pre aceștia:

Hegedüs László, carele s'a născut în 1814 la Sárospatak, a studiat la universitatea din Berlin, deja înainte de 1848 a stărnit de a-se înființa o preparandie la Patak, în 1855 a lucrat la organizarea

învățămintului poporal și acum i-a și succes de a deschide preparandia amintită.

A fost membru al Academiei maghiare. Muri la 1884. Scrierile sale mai însemnate sînt: „Elemi oktatás beszéd, irás olvasásban“, 1853; ABC és olvasókönyv, 1855; Vezérkönyv a magyar nyelv tanításához, a redactat foaia „Sárospataki füzetek.“

Árvay József s'a născut în 1823, a știut la Sárospatak, unde dela 1851 a fost și aplicat ca profesor de matematică și mai târziu director la preparandia de acolo. A făcut călătorii în Germania, Belgia, Svițera pentru a studia starea școalelor în aceste țeri. În 1869 a devenit primul inspector al comitatului Zemplén. A repausat în 1879. A scris mai multe cărți, din cari amintim: „Számtan,“ 1853; „ABC az irva olvastató módszeren,“ op premiat; „Magyar-nyelvtan a mondattan alapján,“ „Beszéd és értelem gyakorlatok, szemléltetés alapján,“ Mértani földrajz“ șcl.

Ballagi Mór, carele a știut la Nagy-Várad, Pesta; apoi în 1839 a mers la Paris. În 1840 a tradus cele cinci cărți ale lui Moisi în limba maghiară. A stăruit pentru înființarea unui institut teologic și pedagogic menit pentru tinerimea izraelită. În anul 1842 a mers la Tübinga spre a asculta teologia și filosofia. Aci a obținut gradul de doctor, iar în 1843 a devenit profesor la gimnasiul din Szarvas, mai târziu la institutul teologic protestant la Kecskemét și

în fine la Pesta. În 1877 au abzis de profesură și și-a pus toate puterile în serviciul școalei și bisericei protestante. Deja în 1858 a început a eda „Prot. egyházi és iskolai lapok,“ apoi a scris o mulțime de articoli de conținut pedagogic în diferite ziare și a compus următoarele opuri „A zsidokról, 1840“ „A magyarnyelv szépségei, 1847,“ Magyar nyelvtan és olvasókönyv németek számára, „Magyar-német szótár 1843“ șcl. șcl.

Afară de aceștia merită de a mai fi amintiți Nagy László, carele a scris multe manuduceri pentru învățămîntul elementar; apoi Lubrich Ágost, carele a scris o pedagogie mare premiată de academia maghiară, Környei János, carele s'a distins în geografie și istoria naturală; Pálffy József, carele a scris îndreptare pentru învățămîntul religiunei; Schvarcz Gyula, Mennyei József, Veres László, Bárány Ignác totși sînt distinși autori pe terenul pedagogiei. cu timpul din urmă Felméri Lajos a publicat un op de pedagogie excelent.

